

Analiza literatury przedmiotu, polskiej i zagranicznej, celem wskazania poglądów i stanowisk w myśl których kryterium demograficzne dla obszarów metropolitalnych powinno wynosić co najmniej 2 miliony mieszkańców

Krzysztof Czarnecki

Zakład Administracji PWSZ we Włocławku,
Katedra Prawa Budżetowego i Finansów
Samorządu Terytorialnego WPiA UMK w Toruniu

Zakres kwerendy przeprowadzonej w celu weryfikacji przedstawionej w temacie opracowania tezy obejmował analizę ok. 100 tekstów źródłowych w postaci monografii, opracowań encyklopedycznych, artykułów naukowych, podręczników, raportów i dokumentów planistycznych. Obejmował zarówno publikacje dostępne w Internecie, jak też znajdujące się w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Badane publikacje stanowiły dorobek nauki polskiej (z zakresu prawa, socjologii, geografii) i zagranicznej (wydane w języku angielskim). Prace pochodziły z okresu od ok. 1970 r. do czasów współczesnych.

Podkreślić należy, że problematyka badań obszarów metropolitalnych w Polsce i na świecie ma charakter interdyscyplinarny i jest wielopłaszczyznowa. Aspekt demograficzny, choć oczywiście obecny i powszechnie aprobowany, stanowi zaledwie jedno z kryteriów stosowanych przy delimitacji obszarów metropolitalnych. W zakresie zbadanej literatury nie można w zasadzie wskazać pracy wskazującej wprost na dolną granicę 2 mln mieszkańców jako czynnik pozwalający określić dany teren mianem obszaru metropolitalnego. Można jednak podać przykłady korzyści płynących z wysokiego, sięgającego kilku milionów mieszkańców, potencjału demograficznego obszaru metropolitalnego.

Przegląd tych stanowisk rozpocząć można od przywołania ogólnego stwierdzenia prof. Piotra Eberhardta, który zauważa, że „Na miejsce wyraźnie wyodrębniających się ośrodków miejskich o ściśle określonych granicach kształ-

tują się coraz rozleglejsze strefy zurbanizowane. Zazwyczaj mają one charakter koncentryczny, ale odległość nie jest już elementem determinującym układ przestrzenny. Badacze polscy przyjęli dla tego typu zestawów miejskich nazwę *obszary metropolitalne*. Powinny one liczyć od kilku do kilkunastu milionów mieszkańców.”¹

Najnowszą tendencją, jaka daje się zaobserwować w Europie w ostatnim dziesięcioleciu jest powstawanie wielośrodkowych obszarów metropolitalnych, liczących od kilku do kilkunastu milionów mieszkańców. Obszar taki obejmuje zwykle kilka aglomeracji funkcjonujących jako sieć. Przykładami takich obszarów metropolitalnych nowego typu są: okręg Randstad w Holandii liczący ok. 7 mln mieszkańców, region Ren-Ruhra (11 mln), a z mniejszych – region Oresund (2,5 mln) czy też okręg Lille z ok. 2 milionami mieszkańców².

W świetle opracowania pt. *Metropolitan areas in Europe* z 2010 r. średnia liczba mieszkańców obszaru metropolitalnego na kontynencie europejskim to 2,8 mln osób. W tej samej pracy ogół metropolii podzielony został na 4 kategorie. Z zestawienia tego wynika jasno, że obszarami

¹ P. Eberhardt, *Procesy megarurbanizacyjne w świecie*, „Roczniki Nauk Społecznych KUL” 2010, t. 2(38), s. 20.

² M. Salik, *Współczesne procesy metropolizacji w Europie*, „Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy” 2014, nr 7, s. 79–80; zjawisko to zostało opisane również w opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: *Obszary metropolitalne: konsekwencje społeczno-gospodarcze dla przyszłości Europy z 2004 r.* (Dz.Urz. UE 2004/C 302/20 z dn. 7.12.2004 r.).

metropolitalnymi o wysokim bądź bardzo wysokim znaczeniu i pełniącymi liczne funkcje są tylko obszary o największej liczbie ludności, obejmujące wielką i gęsto zaludnioną metropolię³.

W literaturze europejskiej można spotkać się także z pojęciem makroregionu metropolitalnego – struktury przekraczającej swym zasięgiem obszar metropolitalny i obejmującej powiązane z nim obszary przyległe. W tym przypadku średnia wielkość europejska wynosi 25 000 km² powierzchni oraz 4 mln mieszkańców⁴.

W przypadku krajów Unii Europejskiej warto przyrzeć się rozwiązaniom funkcjonującym w Republice Federalnej Niemiec, gdzie wyodrębniono 11 regionów (obszarów) metropolitalnych. Cechą charakterystyczną każdego z nich jest liczba ludności przekraczająca 2 mln mieszkańców. Cel jakiego ma służyć określenie regionu metropolitalnego w Niemczech jest podwójny: po pierwsze mają one zapewnić zdolność konkurencyjną kraju jako całości, a po drugie – przyczynić się do wzmocnienia rozwoju i wzrostu gospodarczego Unii Europejskiej⁵.

Region metropolitalny	Liczba ludności (2004 r.)	Data utworzenia
Rhein-Ruhr	11 507 401	1995
Berlin-Brandenburg	5 955 532	1995
Frankfurt-Rhein-Main	5 294 036	1995
Stuttgart	4 663 120	1995
Hamburg	4 246 470	1995
Hannover-Braunschweig-Göttingen	3 935 827	2005
Leipzig-Halle-Sachsendreieck	3 523 793	1997
München	2 531 706	1995
Nürnberg	2 503 145	2005
Bremen-Oldenburg	2 373 110	2005
Rhein-Neckar	2 359 133	2005

Źródło: *Positionierung Europäischer Metropolregionen in Deutschland*, Bundesamt für Bauwesen und Raumforschung, BBSR-Berichte, No. 3/2009, cyt. za: A. Mirska, *Berlin-Brandenburgia...*

Wskazanie na ścisły związek między liczbą ludności obszaru metropolitalnego z jego potencjałem ekonomicznym odnaleźć można także w jednym z opracowań OECD z roku 2016. Badając zależność między wzrostem ekonomicznym w danym regionie a jego odległością od obszaru metropolitalnego, autorzy opracowania wskazują, że im więcej czasu zajmuje dotarcie do obszaru metropolitalnego (zwłaszcza dużego, liczącego ponad 2 mln mieszkańców), tym niższy jest

poziom PKB *per capita* mierzony w skali badanego regionu⁶. A contrario przyjąć można, iż dobrze skomunikowany z otoczeniem, duży, ponad dwumilionowy obszar metropolitalny staje się istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego i wzrostu PKB w skali regionu.

Wagę i znaczenie czynnika ludnościowego dla pozycji i szans rozwojowych obszarów metropolitalnych można znaleźć też w polskich analizach. W publikacji pt. *Potencjały i wyzwania dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy* podkreśla się, że ogromny potencjał demograficzny tego obszaru (liczącego obecnie ok. 3,2 mln mieszkańców, a w perspektywie roku 2030 – 3,48 mln) może być wykorzystany w polityce gospodarczej oraz polityce przyciągania zagranicznych inwestorów⁷.

Również autorzy raportu *Human Resources Report Katowice 2010* wśród mocnych stron przyszłego śląskiego obszaru metropolitalnego (zwanego wówczas „Metropolis Silesia”) wskazywali na pierwszym miejscu zestawienia blisko dwumilionowy potencjał demograficzny regionu, będącego największym zurbanizowanym obszarem w Polsce⁸.

Istotną rolę *dużych ośrodków metropolitalnych* (aczkolwiek bez odwołania się do konkretnych liczb) dla rozwoju nauki i technologii wskazuje S. Krätke w pracy *The Creative Capital of Cities. Interactive Knowledge Creation and the Urbanization Economies of Innovation*⁹. Ponadto duże obszary metropolitalne cechuje koncentracja działalności innowacyjnej¹⁰, która stanowi współcześnie jeden z kluczowych czynników rozwoju.

Literatura:

- Ahrend R., Schumann A., Does regional economic growth depend on proximity to urban centres?, OECD Regional Development Working Papers, Nr 2014/07, Paryż 2014.
- Eberhardt P., Procesy megaurbanizacyjne w świecie, „Roczniki Nauk Społecznych KUL” 2010, t. 2(38).
- Krätke S., *The Creative Capital of Cities. Interactive Knowledge Creation and the Urbanization Economies of Innovation*, Blackwell Publishing 2011.
- Metropolitan areas in Europe. Abstract of a new BBSR study, Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development, Bonn 2010.
- Mirska A., Region metropolitalny Berlin-Brandenburgia w systemie politycznym RFN, [w:] A. Lutrzykowski, R. Gawłowski (red.), *Metropolie. Wyzwanie polskiej polityki miejskiej*, Toruń 2010, s. 94.
- Naduk J., Szreder T., *Human Resources Report Katowice 2010*, HAYS.pl 2010.

⁶ OECD *Territorial Reviews: Bergamo, Italy*, Paryż 2016, s. 60 oraz przywołana tam praca: R. Ahrend, A. Schumann, *Does regional economic growth depend on proximity to urban centres?*, OECD Regional Development Working Papers, Nr 2014/07, Paryż 2014.

⁷ *Potencjały i wyzwania dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, opracowanie na podstawie raportu *Diagnoza Obszaru Metropolitalnego Warszawy* pod. red. W. Dziemianowicza, M. Mackiewicz i K. Szmigiela-Rawskiej, Warszawa 2014, s. 12.

⁸ J. Naduk, T. Szreder, *Human Resources Report Katowice 2010*, HAYS.pl 2010, s. 4.

⁹ S. Krätke, *The Creative Capital of Cities. Interactive Knowledge Creation and the Urbanization Economies of Innovation*, Blackwell Publishing 2011.

¹⁰ S. Strambach, A. D’Lorio, C. Steinlein, *Innovative Clusters and Innovation Process in the Stuttgart Region*, [w:] J. Simmie (red.), *Innovative Cities*, New York – London 2001, s. 55.

³ Metropolitan areas in Europe. Abstract of a new BBSR study, Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development, Bonn 2010, s. 13–14.

⁴ M. Smętkowski, G. Gorzelak, M. Kozak, A. Olechnicka, A. Płoszaj, K. Wojnar, *The European Metropolises nad Their Regions: From Economic Landscapes to Metropolitan Networks*, Warszawa 2011, s. 67.

⁵ A. Mirska, *Region metropolitalny Berlin-Brandenburgia w systemie politycznym RFN*, [w:] A. Lutrzykowski, R. Gawłowski (red.), *Metropolie. Wyzwanie polskiej polityki miejskiej*, Toruń 2010, s. 94.

7. OECD Territorial Reviews: Bergamo, Italy, Paryż 2016.
8. Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: Obszary metropolitalne: konsekwencje społeczno-gospodarcze dla przyszłości Europy z 2004 r. (Dz.Urz. UE 2004/C 302/20 z dn. 7.12.2004 r.).
9. Potencjały i wyzwania dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy, opracowanie na podstawie raportu Diagnoza Obszaru Metropolitalnego Warszawy pod. red. W. Dziemianowicza, M. Mackiewicz i K. Szmigiel-Rawskiej, Warszawa 2014.
10. Salik M., Współczesne procesy metropolizacji w Europie, „Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy” 2014, nr 7.
11. Smętkowski M., Gorzelak G., Kozak M., Olechnicka A., Płoszaj A., Wojnar K., The European Metropolises nad Their Regions: From Economic Landscapes to Metropolitan Networks, Warszawa 2011.
12. Strambach S., D’Lorio A., Steinlein C., Innovative Clusters and Innovation Process in the Stuttgart Region, [w:] J. Simmie (red.), Innovative Cities, New York – London 2001.

Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego powstał w 2015 r.
Jest państwową jednostką budżetową podległą MSWiA.
Działa na rzecz dalszej profesjonalizacji samorządu terytorialnego i administracji publicznej.

Opinie i analizy NIST, ul. Zielona 18, Łódź 90-601
Sekretariat tel. +48 42 633 10 70
e-mail: sekretariat@nist.gov.pl